

**JEAN SAINT PIERRE
“ANXUBERRO”ren OMENEZ**

Milafranga, 1984-VI-24

SAINT PIERRE APEZPIKU EUSKALTZALEA

Milafranga, 1984-VI-24

Beñat Larramendi, Milafrangako Auzapeza

Aita Villasante,

Jaun euskaltzainak,

Jaunak eta andereak,

herri guziaren izenean, bai eta herri gizonen eta ene izenean dautzuet deneri: “Agur, agur-t-erdi, Ongi etorri eta Milesker!”.

“Ongi etorri!” zueri, Milafrangako herri huntarat lehen aldikotz heldu zireztener. “Milesker!” euskaltzain guziet zuen artarentzat herri huntako seme baten ohoratzeke.

Joanes Saint Pierre apezpikua nor zen edo zer zen, nik baino talendu gehiagorekin segur norbaitek aterako du: Gizon horren bizia zer izan den eta bereziki zer egin duen euskararentzat erranen, bainan ez nuke atxiki nahi enetzat eta aipatu gabe utzi, hemen gure aitzinean ditugula Saint Pierre apezpiku horren iloba garbiak.

Joanes Saint Pierre-n anaia zaharrenak Piarres zuen izena eta haren alaba Marie Jeanne, hameka haurretarik zaharrena hemen dugu: Berak bere hameka haurrak eta “assistance publique” delakoaren beste bi altxatu ditu.

Bertze anaia bat, mutikoetan hirugarrena, Joxep deitzen zuten. Gazterik joan zen Kanada-rat eta handik itzuli-ta ezkondu Legarre-rat. Honen alaba, hemen behar zena, ezkontzaz etxen gelditu da, bainan hemen dugu Marceline-k Joxep hori bera' zuen aitagarreba.

Mutikoetan azken aintzinekoa zen Janbattist, bertze ainitz Euskaldun bezala, hamazazpi urtetan urez haindirat, Chile-rat joan zena. Han frantses batekin ezkondu eta familiaturik, 1935 ean itzuli zen Milafranga-ko xoko maite huntarat eta ohantze berria egin zuen “Iguzki-mendi” etxean: Elisabeth eta Adrienne, haren bi alabak hemen ditugu.

1884.eko martxoaren 28.an Etxelekua deitu etxean sortu zen omen Joanes Saint Pierre apezpikua. Duela hogoi-ta-bortz urte, Baxenabarre-tik jin nitzelarik bizitzerat Lapurdi-ko xoko huntarat, ene auzo auzoan ziren lau

murru zahar eta jakin nuen hori zela apezpiku zenaren sortetxea. Ez nuen usteko egun batez gizon handi, argi, euskaldun garbi, bertute handiko horren goresmena egiteko kargua!

1949.ko urriaren 21.ean, orai duela hogoi-ta-hamabortz urte, gure herri-tarra hautatu zuen Euskaltzaindiak euskaltzain bezala. Ez zuen harek ere pentsatzen egun batez Euskaltzaindia bilduko zela hain maite zuen Milafrangan, Etxelekuko, Argizabaleko, Tipieneko etxe itzuli horietan!

Atzo zen Jondoni Joani, Joanes Saint Pierre-n besta.

Egun Besta-berri: Euskal Herriko herri ta herrixka guzietan ba da Milafrangan bezala, kantu, soinu, atabalari, Sakramendu Sainduaren ohoretan.

Kantu, soinu eta atabal horiek izan ditela Milafrangarren ezagutza, goresmena eta agurra, duela ehun urte Etxelekuan sortu zen Joanes Saint Pie-rrerentzat!

JEAN SAINT PIERRE JAUN APEZPIKUAREN MENDEBURUA

Milafrangan, 1984, Ekainak 24

Fr. L. Villasante

Euskaltzainburuaren hitzak

Milafrangako jaun auzapeza Larramendi jauna eta Milafrangako herri-tarrak

Euskaltzaindiko jaunak

Hainbeste tokitarik etorritako jaun-andreak:

Ene lehen hitzak zuretzat izan bitez, Milafrangako auzapez zaren horrentzat, eta Milafrangako herriarentzat, Euskaltzaindiari hain ongi etorri amultsua egin diozutelakotz. Loriaturik ikusten dugu egun Milafrangako herria, herriko seme famatu baten mendeburua baitu ospatzen. Saint-Pierre jaunak anitz titulu bereganatu ditu haren oroitzapena egin dezagun. Eliz gizon zelarik, hainbeste eginbide eta kargu bete zituen: apez, misionista, Seminarioko irakasle, kalonje, Apezpikutegiko idazkari eta azkenik Apezpiku izateraino.

Baina Euskaltzaindiak, zor duen bezala, Saint-Pierre jaunaren nortasun joria ikusalde batetik hartuko du batipat, besteak ukatu gabe: euskaltzale suharra zela, eta euskararen alde burutu zuen lan gaitza.

Badakizue zer den eta zertarako den Euskaltzaindia. Euskararen Akademia da; euskara begiratzeko eta lantzeko ezarririk den batasuna; eta batasun honek euskara hedatzen den leku guztietara euskararen arrangura eta grina hedatu nahi du.

Mitxelena jaunak behin esan zuen egungo euskaldunoi geure arbasoek zama handiegia, pisuegia utzi zigitela. Bai. Euskara zinezko kultura baten tresna zalu eta trebe bilaka dadin, lan gaitza egiteko dago, dena edo ia dena egiteko dago oraino. Lan hori bultzatzeko eta aitzinatzeke sortu zen Euskaltzaindia, eta horretan da. Baina berak bakarrik guti dezake. Euskaldun guztien laguntza eta atxikimendua nahi eta behar du.

Euskararen Akademia hau 1919. urtean sortu zen. Eta sortze egunetik beretik Saint-Pierre jauna euskaltzain urgazle izendatua izan zen, esan nahi

baita, “membre correspondant”. Horrek adierazten digu garbikienik zenbataraino zen ezaguna eta aitortua garai hartan Saint-Pierre jaunaren euskaltzaltasuna. Baina euskaltzale bezala burutu zuen lana xeheki aztertzen ez naiz hasiko. Bada hemen eginbide hori nik baino hobeki bete dezakeenik.

Hemen, Milafranga Lapurdikoan, sortu zen duela ehun urte. Bi ibairen artean kokaturik delakotz, berak “Mesopotamia” deitzen zuen eskualde xarmant honetan. Hemen sortu eta hazi, nahiz eta gero bere sorterritik urrun ere bere eginbideak beteko dituen, azkenik hiltzera berriz sorterrira etorritz.

Saint-Pierre jauna hil zenean, *Gure Herria* aldizkariak —zeinen sortzai-letarik bat izan baitzen— zenbaki berezi bat eskaini zion. Zenbaki horretan Lafitte jaunak badu artikulua eta bertan hara zer-nolako aitormena egiten duen: Saint-Pierre jaunari, Seminarioko irakasle zenean, kaskoan sartu omen zitzaion, ez dakigu nondik eta nola eta zergatik, mutiko hark euskara behar zuela arras ikasi eta bereganatu, eta hainbat entseatu eta tematu zen, non azkenean bere xedea ardietsi baitzuen, eta nola ardietsi, gero! Bete-betean eta mukurruki. Besterik egin ez balu ere Saint-Pierre jaunak Lafitteren euskal bokazionea biztu baizen, ongi merezia zukeen egungo omaia.

Euskaltzaindiak honelako paradak baliatzen ditu euskararen amodioa eta grina buru-bihotzetan sustatzeko. Ongi daki mintzaira honek guztion sostengua eta laguntza behar duela, iraungo baldin badu. Zinez, obra handia da euskararen salbamenduko obra, eta guztien lankidegoa galdegiten duena: guraso, ikasle, irakasle, apez, kazetari, idazle, bertsulari, koblakari. Baditugu mirailak. Horietako bat Saint-Pierre jauna, Milafrangako semea. Badugu non ikas.

Baina hemen nahi dut gauza bat garbi utzi, eta da: euskararen aldeko gure lana ez doala nehoren kontra, ez duela deus ikustekorik bortizkeriarekin, nahasmenduekin. Ez. Ez gara ere politikaz ari. Euskara da gure politika bakarra. Euskaldunak beren mintzairari atxikiak izan daitezen lan egin: horra. Euskal Herri honek bere nortasuna gorde dezan bideak apailatu, baina bakezko bideak. Gure herri honi arrazoiak eta bideak erakutsi nahi dizkiogu, arbasoengandik hartu duen hizkuntza bizirik atxiki eta ondokoei pasa dezan. Euskal nortasunari eta kultura propioari leial egon dadin. Hori da guztia. Hori da gure programa, eta ez besterik.

Aitzineko egunetan Euskaltzaindia, eta bereziki Dialektologiako komisiunea, Uztaritzen lanean izana da, obra handi bat, Euskararen Atlasa, apailatzen. Kaskoinek egina dute beren mintzairaren Atlasa; euskaldunek, aldiz, egin gabe dugu geurea. Uste dugu euskara den bezala, bere hedadura guztian ezagutzeko, tresna guztiz baliosa izango dela Atlas delako hori. Baina honelako lan handia behar bezala burutzeko, aitzinetik eta arduraz gauza asko apailatu behar dira, eta, hain zuzen, prestagailu horiek egiteko izan dira Uztaritzeko lan-egunak. Baina Uztaritzeko ihardukitze horietaz xehekiago mintzatuko da ene ondoko mintzaria.

Eni ez zait besterik gelditzen Milafrangako auzapez Larramendi jaunari eta Milafrangako herriari berriz eskerrak ematea baizen.

NOR ZEN MGR SAINT PIERRE

Milafranga, 1984-VI-24

Piarres Lafitte

Egun ospatzen dugun euskaltzale handiak ere idazlanetan hiru izen erabili ditu: *Jean Saint Pierre*, *Joastipi Etxeleku* eta *Antxuberro*.

Milafranga *Etxelekuan* bizi ziren *Jean Saint Pierre* eta *Catherine Antxuberro* senar-emazteak. Laborariak ziren. Izan zituzten bederatzita haur: lau alaba eta bortz seme. Egun omendatzen duguna zortzigarrena zen. Sortu zen 1884 eko martxoaren 28 an, duela beraz ehun urte. Herriko etxean aitaren izen deiturak eman ziozkaten: *Jean Saint Pierre*. Bainan etxen euskaraz *Joastipi* deitzen zuten edo laburkiago *Papiti*.

Muttiko erne eta hartze onekoa atera zen. Bere lehen eskolak aitasorekin egin zituen, ezen aitaso horrek zahartu-eta ere, zerbaitetako on izan nahiz, auzoko haurrak biltzen zituen, katiximarekin batean erakasten ziotela euskaraz irakurtzen eta izkiriatzen.

Geroxago Marty izeneko bikarioak Joastipiri erakatsiko zion frantses eta latin poxi bat. Schlegel jaun errektorak beretter hartu zuen eta haurrak salatu zion apeztu nahi zuela.

Etxekoak ez ziren batere harritu: jadanik seme zaharrenetarik bat trapista edo beneditano xurietan sartua zitzaioten eta alaba bat Afrikako serora xurietan: hau ondoko urtetan bere kongregazione guziko lehen buru hautatua izan baitzen, ez zitaken nor nahi.

Zer nahi den, Joastipi Larresoroko semenario ttipirat igorri zuten, bortzgarrenetik hasteko, 12 urtetan. Milafrangako larretan libro ibiltzen usatua, lanak ukan zituen ezin etxekotuz. Kaperan ixil egoitea onartzen zuen, baina ezin jasan zezaken eskolan, lotegian, jateko lekuan mintzatu gabe egoitea. Letzionen ikasteko, beharriak tapaturik, etxean bezala, orroaz errepikatzen zituen ikasgaiak, bazterrak airean zauzkala. Erakasle batzu etsituxeak ziren, ez jakinez zer egin pottoka hezgaiz hortarik. Abbadie superiorari aldiz manera horiek nortasun baten markak baizik etzitzaiakon eta artetan, aitzakiak aitzaki, Etxelekurat igortzen zuen sort-herriko airearen hartzerat. Emeki emeki Joastipik semenarioko arak hartu zituen eta bere eskolako lehena jalgi ikasgai guzietan.

Gehientasun hortaz ez zen batere hartua, eta lagunak ez zitzaizkon aihertzen: denekin adiskide, nor nahirekin ari zen jostatzen ala pilotan, ala musean, eta superiorak nahiantak galdatzen zituelarik lur laneko, hura ere hor zuten, haintzurra eskuan, beti alegera.

Egun batez superiorak erran zion Saint Pierre gazteari: “*Beltxiño!* (izen goiti hori emana zion) nahi nauka hargintzan lagundu?”.

“—Bai gogotik, Jauna!

“—Milesker! Habil tresnategirat, hor atxemanen dituk eskorgak, pala, gisua, hots! mortero egiteko guziak. Ni banioak etxe gibelego murr hartarat.”

Beltxiño badoa tresnategirat, zaku batetarik ixurtzen du eskorgetarat saka ahal gisu, pala emaiten du gainetik eta superioraren ganat eremaiten du guzia. Abbadie jaunaren harritzea!

“—Bainan, mutikoa, hori duka morteroa? Gisu idorrek neholaz ere ez ditik murruko harriak elgarri lotuko. Habil gisu horren ureztatza!”.

Mutikoa jua da eta gisua urez itotzen du, ahia bezalako zerbait baitu eskorgetan. Berriz hona non mutikoa heldu den nagusiaren ganat. Hurbiltzen zaio eta alegia urrats faltsu bat eginik, uzkailtzen dio talasta bat mortero zangoetarat.

Gizonak erraiten dio garrazki: “Ehuena kasu emaiten ahal?” Eta badoa ahurtara bat belarrekin bere eskalapoinen xukatzerat.

Itzultzean hor du aprendiza, burua apal, iduri urrikitua, eta erraiten dio

“—Kontent nuk: ikusten diat ihaurrek ikusten dukala zenbatetaraino ergel haizan!”.

Saint Pierre-k berak kondatua daut ixtorioxka hori.

18 urtetan bakalorea airez-aire iragan zuen eta semenarioko ikasle hoberenaren saria ukan zuen.

1902 ko udazkenean sartu zen Baionako apezgaitegi handian, eta errex-tasun handirekin jarraiki horko ikas-ekai guziri.

1906 ean, prefetaren manuz batallun bat soldado etorri ziren Baionako Semenari handirat eta fueratu zituzten apezgai guziak. Gobernu jabetu zen etxeaz eta hari zatxizkon lurrez.

Jaun apezpikuak Saint Pierre igorri zuen Tolosarat grado baten biltzerat: zortzi hilabeteren buruan letrazko lizentzia sakelan zuen, Unibertsitateak emanik.

1908 ko irailaren 13 an apeztua izan zen Baionako apezpikuaren kaperan eta ari izan zen Erroman teologiaren sakontzen. Bi urterik barne lizen-tziadura eta doktorgoa bildu zituen.

1910 ean, Erromatik lekora, Baiona ttipiko bikario izendatua da eta hasten da apez lanetan, kartsu kartsua, kateximaz eta gaztez arta hartzen duela eta, bere lehen predikuez jendea loriatzen duela.

1912 ko uztailean huna non misionest kargua emaiten zaion. Apeztegi-tan ekartzen du amore ona eta girixtinoek ez dute aski ahorik haren euskaraz-ko predikuen goresteko. Harekin kofesatzen direnek aipatu dute haren konseiluen zuhurtzia.

1914 ko otsailaren 20 ean, Nay-ko Seminario handirat deitua da, morala erakasle eta apezgaien kontseilari. Denbora berean haren gain daude predikatzen erakastea eta soziologi-auzien berri emaita. Apezgaiak alegeratu ziren aire fresko bat ekartzen ziotela.

Zorigaitzez, agorril hastean, gerla handia piztu zen, eta gure apezari behartu zitzaion armadako eriketari bilakatzea, kolpatuen biltzeko eta hospitalerarat eremaiteko. Gudukariekin bizi zen lanjer handian, bi aldiz tiroz zaurtua izan zen, eta aita familiako baten orde joan zen behin, etsaien lerroeri hurbil, lagun sastakatu batzuen bila, Alemanen xixpek debekatu nahi zutelarik. Aipamen ederrak egin ziozkaten aintzindari frantsesek eta gerlako kuru-zea ere eman.

Hiriart-Urruty kalonje famatuak otoizturik, Saint Pierre orduan hasi zen Baionako *Eskualduna* izeneko astekariaren berriketari bezala, euskaraz izkiri-riatzen. Ene gostuko, gudu lekuetarik igortzen zituen artikuluen bilduma ez da haren obretarik mendrena. Hartze luke ikertze berezi bat.

1918 ko martxoaren 28 an Saint Pierre serjanta, Montdidier hiriari hurbil, berriz ere kolpatua izan zen eta Alemanek presoner hartu zuten. Eritegi batean atera zioten aztalgainean sartua zitzaion bala eta apezgai presoneren buruzagi eman zuten Limburg-en. Hor irakurri zituen lehen aldikotz Schuchardt-en euskal ixtudioak.

1918 ko azaroaren 11 an, Alemanek amor eman bezain laster, presone-rek beren kurutze eta medailak prestatu ziozkaten Saint Pierre serjantari eta, papoa xingola horietaz apaindurik, Limburg-eko aitzindari aleman lehenari joan zitzaion trein bat galdeginez, Frantziarat lehen —bai— lehen sartzeko. Ardietsi zuen eta Limburg-aldean ziren presonerak berehala beren etxetarat itzuli ziren.

Baionako apezpikuak ideki-arazi zuen bere hirian eraikia zuen Semenario berria eta Saint Pierre harat bildu zen 1919 ko Bazko biharamunean.

Nik han ezagutu dut eta harek sustatu ninduen euskararen ikasterat, orduan eta geroztik ere; eskerrik handienak zor baitauzkiot. Nitaz bertze apezgai hainitz akulatu zituen euskaraz izkiriaterat, hala nola Leon, Arotzarena, Picochet, Lompageu, Landetxeberri, Aranart, Soubelet, Gréciet, Lanouguère eta abar...

Berak ere, bere teologo lanen artetik ez zuen euskalzale lana baztertzen. Euskaldunen historia euskaraz nahi zuen izkiriatu eta hortarako ekaiak biltzen ari zituen. Aire hartzerat ortzegunetan gidatzen gintuelarik aipatzen zauzkun bere aurkiberriak eta loriaturik beha gindauzkion.

Zorigaitzez Jaun apezpikuak kendu zaukun eta diosesari buruzko zerna-hi karguz ito zuen, *Eskualduna* kazeta ere haren gain utzia izan baitzen 1925 ean.

1929 an Frantzia guziko *Eukaristiaren Biltzarra* egin baitzen Baionan, hura zuten ezarri oren kudeatzaile eta berriketari. Hain ederki ereman zuen bere lana, non Mgr Lemaître Kartago-ko artxapezpikuak galdatu baitzuen bere apezpiku laguntzat.

Ondoko udaberrian Erromatik jin zitzaion Baionako apezpikuari gutun bat, erran zezon sekretuki Saint Pierre kalonjeari laster izanen zela apezpiku izendatua.

Mgr Gieure-k Saint Pierre gaizoari komisionea egin zionean, hau zuri-zuria jarri zen eta atera zituen lehen hitzak hauk izan ziren: “*Kaka zaharra! Je ne suis pas fait du tout pour cela, Monseigneur!*”. Apezpikuak ihardetsi zion: “*Ne vous fâchez pas, mon ami! Après tout, ce n’est pas un deshonneur d’être évêque!...*” Zer nahi den, 1930 eko ekainaren 5 ean, Baionan, handie-nean, apezpiku ordenatu izan zen eta Kartago-rat joan. Hiruzpalau urteren buruan artxapezpikua hoztu zitzaion eta ez zion lanik kasik deus emaiten.

Handik permisionez jin zitzaikun batez ez zaukun deus holakorik salatu. Salbu oroit naiz gutarik batek erran ziola: “Akituxea iduri duzu, Jauna: *Sirocco* haize hori biziki gaixtoa omen da!”. Saint Pierrek ihardetsi zuen: “*Sirocco*-a hor da, *Zaharra* ere hor baita... Bego hortan!”. Uste izan ginuen *Zahara* deitu desertuaz mintzo zela. Geroztik konprenitu dugu nor zitaken, gogoan zuen *Zaharra*.

Azkenean gauzak hainbertzetaraino gaizkondu zitzaizkoten, non Mgr Lemaître-k jakinarazi baitzuen Erromarat ez zuela Saint Pierre-n beharrik.

Zer gertatu zen bada? Badakikezue apezpiku bakotzak hiru urtetarik igorri behar duela Erromarat bere diosesako gorabeheren berri? Mgr Lemaître-k *gorak* aipatzen zituen goraki eta *beherak* ahanzten. Erroman denak jakin nahi-eta, Saint Pierre-ri galde egin zioten zerbait garbitasun eta hunek “arrosekin” batean “arrantzak” ere aipatu. Erroman Artxapezpikuak ukan zituen erasietarik aise asmatu zuen nor ukan zuten *beheren* argitzailea.

Hain xuxen orduan berean Nancy-ko apezpikua hil baitzen, Erroma-tik hiru apezpiku-gaien izenak igorri ziozkaten Frantziako presidentari, hirueta-rik zoin zuen nahiago. Saint Pierre hiruetan zen eta presidentak hura zuen hautatu. Hemengo deputatu batek sekretu hori ikasirik, berria hedatu zuen eta Erroman ez dute nahi sekreturik sala dadin: horra gure Saint Pierre apezpikutegirik gabe.

Bere biziko azken 14 urteak frango trixteki ereman ditu: titulu eder bat karreatzen zuen bainan araberan bizitzekorik ez, meza-sariez kanpo. Arima on batzuek laguntzen zuten. Erretreta zenbait, predikuak galdatzen ziozkaten besta handientzat. Berak ez zuen deusik galdatzen, ez zen pleinitzen. Ez zen den gutienik etsitua. Zerbitzu egiterat prest zen eta partikulazki euskalgoari nolako laguntza ez dio egin!: kazetetan, aldizkarietan izkiriatur, Miarritzeko Biltzarra gerizatuz, euskalzaleak akulatuz, *Herria* kazeta sortuz, *Gure Herria* piztuz, liburu berriak presentatuz, Ameriketako euskaldunak bisitatuz, hots gu guzien atsegin eta penetan parte hartuz.

Hiruetan-hogoi-ta-zazpi urtetan itzali zitzaikun Baionako serora Dominikanoetan 1951 ko abendoaren 18 an. Katedralean hil meza eder bat ukan zuen: kardinale bat, hiru apezpiku, apez eta serora hainitz, departamenduko eta bereziki Euskal Herriko zer nahi jende bazen bildurik haren ohoretan eta harentzat otoitz egiteko, esker onez.

Gero hortxe, Milafrangako eliza alarzean ehortzi dute, hain maite zuen sort herrian.

Haren itxura gogoan dut oraino. Iduri zait ikusten dutala heldu, besoak dilindan, urratsa bizi, doi bat zeiharkatuz, pilotari asko bezala, ile ta betileak zubeltx kolore, soingaina eta kopeta apalkara, larru bronzatua, begitardean trixteziatzko itzal bat bezala. Nola ahantz haren batbateko jauzia, iduri amets batetarik azartzen zela, haren besoaren luzatzea eta eskuaren hedatzea, bihoztetikako agur ozen batekin adixkideki on-hartzen zintuela?

Horra nolakoa zen ene oroitean Milafranga eta Euskal Herria hain handiki ohoratu dituen apezpiku euskalzalea.

JOANES SAINT PIERRE APEZPIKU EUSKALTZAINAREN OBRA

Milafrangan, 24-VI-1984

P. Charritton

Nihork egin zezaken baino hobeki erran digu P. Lafitte jaun kalonjeak, nor zen Joanes Saint Pierre apezpiku euskaltzaina. Funtsean hemen gutartean ez da nihor P. Lafitte-k baino hobeki hura ezagutu duenik. Orain niri dagokit erraitea zer egin duen, hots zer idatzi duen, gaurregun ohoratzen dugun Milafrangar euskaltzaleak.

Berehala aitortuko dizuet ni ere lehen lehenik baliatu naizela P. Lafittek argitaratu zuen liburu batetaz: Apezpiku zena hil-eta, laster, P. Lafittek prestatu zuen "Les meilleures pages de Mgr Saint Pierre" deitu liburua (1952, Imprimerie Le Courrier, 9 rue Jacques Laffitte, Bayonne). Liburu horretan bildu dira, loretegi batean bezala, gure idazlearen idazlan hoberenak. Zorigaitzez liburu hori aspaldian agortu zen.

Dena dela, liburu horretan daude lehenik, latinezko bos-pa-sei orrialde "Alexandri-arren eraginaz Ovidio-rengan" (145-150); aski baitira ikusteko zein ederki zerabilan latina Etxeleku-ko semeak.

Liburuaren parte nagusiak ordea, erran gabe doa, frantsesez eta euskaraz ditugu; biak elgarren bete, nahiz guk euskarari hurbilagotik behatzen diogun. Frantsesezko zatiak beraz eskaintzen dizkigu Ameriketako itzuli baten oroitzapenak, Baiona ta Lapurdi-ren arteko gatazken XIV. mendeko historia labur bat, Euskal Herria-ren geroaz eman hitzaldi bat eta Euskal Literaturaz beste bat, gehienak *Gure Herrian* argitaratuak, eta azkenekotz, artikulu bakar batzu, Baiona-ko "*Le Courrier*" egunkarian agertuak.

Badakigu bizkitartean frantsesezko beste artikulu asko bagenituzkela biltzeko, bai *Gure Herria*-n, bai "*Le Courrier*" egunkarian (160 artikulu bederen eman baitzituena), bai *Eusko Jakintza*-n. Ez dezakegu alabaina ahantz linguistika gaiak landu zituela Saint Pierre-k eta euskararen eta Afrika-ko mintzairaren arteko harremanak ikertu; nahiz ez zitzaizkion lan horiek Karla Bouda alemanari asko gustatu (ikus *Eusko Jakintza*, vol III, 1949, 46-48. orr.).

Euskarazko lanei behatzen badiegu hor dugu ipui bat "Mariederren ezkontza" deritzana, honela hasten baita: "Ezpeletarra nuen aitaso. Jainkoak

ereman zuen mundutik, adinean han harat joana, lanaren borrokak higaturik azkenean. Gizon zuhurra izana bere denboran, itsusi baita nihaurek erraitea, bainan lagunkina...” Ez die ipuiak nihungo Daudet frantsesaren ez Barbier euskaldunaren idazkiei zorrik. Zorigaitzez egileak ez baitio lagunik eman!

Saint Pierre zenak egin zituen prediku sermoi eta hitzaldiak ordea ez ziren bakarrak izan. *Gure Herria*-ren zenbaki bereziak (*Gure Herria*, 1952, 1) eskaintzen digun orrialde osoko foto paregabeak —Baigorriko trinketean hartu baitute Saint Pierre apezpikua mintzo, Dassance eta Etcheverry-Aintchart xaharraren artean— ez ote digu adiarazten zer predikari miresgarria zen Hazparneko misionest ohia? Bainan predikalkitik ari zelarik orduan apeza, ez ziren oraino elizetan sartuak gaur darabiltzagun tresnak. Solasak orduan airatzen ziren eta galtzen, ez biltzen, non ez ziren izkribuz ezartzen. Badakigu ere askotan predikariek ez dituztela beren sermoiak idazten. Horiek hola, galduak dira beraz sekulakotz gure apezpiku euskaltzainaren hitzaldi gehienak. Gelditzen zaizkigun bos-pa-seiak hor ditugu beharrik, haren talendu aberatsaren lekuko: Axular-ez emana Saran, lehena, 1925 ean; Abbadie kalonjeaz bigarrena Bitirinan, 1929 an, eta Euskaldunen dohainez beste bat Domintxainen, 1938 an.

Joanes Saint Pierre euskal idazlearen idazlan gehienak halere haren euskarazko artikuluak dira: 1914 eko gerla hasi zelarik, *Eskualduna*-ren buruzagiak, Hiriart-Urruty bere irakasle ohiak, eskatu zion berriak igor zitzaion gerla-tokietarik eta, hasian hasi, J. S. P.-ek jarraituki gerlako berriak igorri zizkion *Eskualduna*-ri bera Alemanen eskuetan, 1918an preso erori arte. Gerla ondoan, astekari berean, “Ikusiak” izenburuarekin, agertu zituen oraino Alemaniako oroitzapenak.

Ordu berean, hots 1919 ko udaberrian, Joanes Saint Pierre Baionako seminario handiko irakaslea hasi zen *Euzkadi* Bilboko egunkari abertzalean Iparraldeko berrien noizean behin emaiten, bere amaren izenaz, Anxuberro izenpetzen zituela: Hogoi-ta-hamar bat artikulu agertu ziren horrela *Euzkadin*, 1919 ko maiatzaren 17 tik, 1920 eko abuztuaren 25 ra. Gero Anxuberrok bere saila utzi zion Jean Elissalde Zerbitzari adixkideari.

Ondoko urtean, Saint Pierre, Dassance, Oxobi, Zerbitzari, Blazy, Apes-teguy eta beste adixkideek sortzen zuten *Gure Herria* aldizkaria. Lehen zenbakian berean agertu zuen Saint Pierre-k bere xedea: euskaldunen historia eta euskal arbasoen urratsak, burutik buru, xeheki euskaraz ezartzea. “Eskualdunak” izenburuarekin agertu ziren horrela bederatzita kapitulu, 1921 eta 1922 an. Erromatarren mendera heldu zen euskal historiagilea. Orduan aurkitu ilunbeek lotsatu ote zuten, ala apezpikutegiko idazkaritzan sartzearekin bera lanek ito? Ez dakigu. Dena dela, Annibal-ekilako harremanetan baratu zitzaigun euskarazko euskaldunen lehen historia.

1925 an bizkitartean, bere lan guzien artetik, Joanes Saint Pierre-k hartu zuen, Jean Blaise Adéma kalonjearen eskuetarik, *Eskualduna*-ren buruzagitzatza. Bera apezpikutu arte, kargu hori begiratu zuen; 1925 tik 1930 arte beraz.

Geroago ere, sorterrirat itzuli ondoan, artikulu bat edo beste idatzi zuen Saint Pierre-k 1939 eko gerla hastean *Eskualduna* kazetan, eta gerla ondoan berriz *Herria*-ren sortzailetarik izan zen.

Horiek hola bada, artikulu horiek oro bil baginetza, P. Lafitte-k argitaratu zuen liburu bakarraren orde, bi liburu gotor bagenituzke: bat frantsesezko lanekin, bestea euskarazkoekin. Hea nork eginen duen lan hori? Euskaltzaindiak berak ala Euzko Ikaskuntzak? Nola ez aipa alabainan, Euzko Ikaskuntzak holakoxe bat zor diola Saint Pierre apezpikuari? Ez baitzen bakarrik bera *langile on* izan gure Milafrangar idazle jakintsua, baina bai ere *eragile handi*. Horra zergatik 1948 an *Eusko Ikaskuntza lagunartea* berpiztu zelarik Baionan, Saint Pierre apezpikua ezarri zuten elkartearen ohorezko lehendakari.

Baina lehenagotik ere eragile handi agertu zitzaigun gure gizona, bereziki 14 eko gerla ondoan Baionako seminarioan irakasle sartu zelarik, orduan baitzituen euskal lanetara bere ikasleak bultzatu, P. Lafitte-k salatu digun bezala. Eta geroago berdin, bai *Eskualduna* kazetarekin, bai *Gure Herriarekin*, bai *Herriarekin*, bai *Euskaltzaleen Biltzarra*-rekin, beti bultzatzaile hoberenetarik izan da. Funtsean euskaltzaleen ta euskaldunen apezpiku bati zoakon bezala. Egun ilunetan eskas genuen euskaldunen apezpiku euskalduna ez ote dugu alabaina izan, Joanes Saint Pierre, Milafrangako semea?

Eta hemen, zuen barkamenarekin, nahi nioke galde bat egin Erroman teologia ikasi zuen Etxelekuko Joastipi-ri. Nihaur denboran han gaindi ibilirik, oroitzen naiz teologoen egundainotik bereizten zituztela Jainkoaren bi laguntza mota, bat deitzen zutena “grazia” eta bestea “karisma” izenekoa. Zehaztasunetan sartuz, asko grazia molde badugu. Karismak aldiz ez dira ainitz aipatzen. Gure teologoen maiz “apparatzik” kutsu bat badutelako, menturaz, eta karisma horiek ez dituztelako hain gogoko. Karisma horiek dira alabaina, Jainkoak, Berak dazkien xendra-bide ta bazter-bidetarik, gizonei bidaltzen dizkien laguntzak. Hots, “kontrabandoz” bezala, heldu zaizkigu laguntza berezi horiek.

Ta hain zuzen, Erromak euskaldunei eman ez dizkigun gure apezpikuen orde, Jainko Jaunak eskaini baitzikigu Saint Pierre, Larrañaga, Olano bezalako apezpiku bazterreko zenbait, gogoeta nago aspaldian, zergatik ote eta noiz arte nahi gaituen Jainko Onak horrela gobernatu Euskal Herriko bere umeak, ez eliza legearen graziaz, baina bai “sasikume bastartak iduri”, karisma bidez? Horra Joanes Saint Pierre euskaltzain zenari gaur helarazi nahi diotan galdea eta eskea: Helereraz diezaiola ene otoitza Jainkoari.

Anartean, gure idazle handiaren obra guzitik solas bakar bat bereziko dut —gaurko gure herriaren egoerari ongi doakona, eta Iratzeder adixkideak bere olerkiaren lematzat hartu zuena (*Gure Herria*, 1952, 1 “Ai haren burua!”) 1948 an Miarritzeko Biltzarrean Saint Pierre-k bota baitzuen: “Ils ont peur de nous!”, “Bai, gure beldur dira!”. Hori izanen da nere alaba tipiari helaraziko diotan Milafrangako apezpiku zenaren mezua.

KRISTAUAGO ETA EUSKALDUNAGO

Milafranga, 1984-VI-25

Xavier Diharce

Mezako hitzaldia:

Egun hartan Besta-Berri zen; aita Xavier Belokekoak zuen meza-ko hitzaldia.

“*Ogi hau jaten duena nitaz biziko da... biziko da betiere*”. (Jn. 6,57, 58).

Milafrangar maiteak, euskaltzale adiskideak,

Aurten ehun urte, herri huntako Etxelekuan zortzigarren haur bat sortzen zitzaioten: mutiko bat, apeztu eta apezpikutu behar zena.

Hamar urtetan, begiak goiz-argia bezein erne eta izarrez beteko gau iluna bezein gogoetatsu, hamar urtetan hartu zuen lehen aldikotz Jesus Jaunak munduari ekarri Ogia.

Geroztik eta hiltzerainoko gora-beheretan, Ogi hau izan du bihotzaren hazkurri, biziaren iguzki.

Ogi horrek eman dio, hameka urtetan, amaren heriotzeko bihotz-mina gainditzekoa.

Ogi horrek eman dio, hamabi urtetan apezterat joateko gogoia.

— Anaietan bazuen bat, sei urtez zaharragoa: bazoan maiz harekin Mendigain alderat, handik euskal-bazterten mirestekoa eta Jainkoaren Erreinuko mugen amesteko.

Gogoan zuken jadanik, apezpikutzean hautatuko zuen hitz-lemak diona: *Albae sunt ad messem*, ogi-landak xuhailtzen, ontzen ari dire eta biltzaileen beha daude.

Udazkenean Larresoroko apezgaietan sartzen zen; eta ondoko udaberrian joaten zitzaion anaia, hemeretzi urtetan, fraidetzerat.

* * *

– Ez zitaken Besta-Berri baino egun egokiagorik hauta, *Mgr. St. Pierre-n* ehungarren urtea ospatzeko.

Bere bizian goren-goreneko urratsa, hedadura handieneko lana zoin izan du-eta? Ez ote, hogoi-ta bederatziko Eukarizti-biltzar nausia Baiona-n muntatzea?

“*Ni naiz Ogi bizia*” errana du Jesus Jaunak. Egia zaukan hori *St. Pierre* jaun apezak, egia eta den egiarik ederrena.

Lurreko ogia jaten dugunean, ogia gutarutzen dugu eta guretzen; zeruko Ogia jaten dugunean aldiz, Kristo-ganatuak gare eta Kristo-tuak. Zerurako egarria emana zaiku bai eta jaidura tzarrerri nausitzeko indarra.

Zeruko Ogia hartzen dugunean, gutan bizi da Jesu-Kristo: gure lanak ta minak harekilakoak dire, harenak dire; eta gure bizi guziaz eginak gare Jainkoaren Erreinuaren eraikitzaile.

* * *

– Gaur Euskal-Herriko apez guzien artetik, zertako gertatzen zait neri Milafrangar Apezpiku zena, Besta-Berriko meza huntan, aipatzea?

Fraide bati zoakon beharbada egun mintzatzea, fraidetu zitzaion anaiak ixil-ixila ereman baitu bizia, haren urrundik laguntzaile. Bere hautuz mutu egoitea ez aski, itsu egona da lan-ixtripuz bere azken urtetan. *Mgr. St. Pierre* hil den urte hartan berean, hura ere pausatu da (*).

Ez dut anaia ezagutu, baina *Mgr. St. Pierrekin* bat izan ditut haremanak: hiru aldiz izan naiz haren etxean.

Lehen aldian, apezpikutu zen eta laster, Afrikako nere osaba aitaxuriarekin: hamabi urte nituzken eta entzun nituen Kabiliar apezzen beharraz mintzatzen, bai eta Berber mintzairak euskararekin zuken eiteaz.

Bigarren aldian, Alemanen urtetan. Lepo makurtuen ta buru apalduen urte beltz hoitan, xut baitzaukan harek beti burua, izan nintzaion

---

(*) 1877-an, martxoaren 21-an sartu zen Jean-Marie St. Pierre Divielle-ko fraiditxean; betiko botuak 1903-an egin zituen, martxoaren 19-an.

Landesetan zen fraiditxe hori, fraidegai eskasez, 1932-an hertsia izan da; eta gure anai Jean-Marie Bretaniako “*La Meilleray*”-rat joan da eta han hil.

adiskide batekin ikusten. “*Aintzina*” ilabetekaria sortu edo berpiztu nahi ginuela aditurik, bere kar handiaz sustatu gintuen.

Hirugarren aldian, ordukotz fraidetua, ekarri niozkan Beloke-ko gazteak agurtzerat; eta, Elizako kantuen alde, lan batzu egiten eta zabaltzen hasi ginenean, hitz hau igorri zautan: “*Aspaldiko ene ametsa zen Beloke-n asenta zadin, bertzeak bertze, zenbeit urte hautan ezarri duzuen laguntza. Eskuararen eta Eskualdunen sustengu, Jainkoaren legean eta arbasoen bidetan. Jainkoak lagun ditzala zuen xedeak*” (10/8/51).

– Lau ilabete geroago hiltzen zitzaikun, berrogoi-ta hamekan. Ez ziren ordukotz salmoak euskararatuak, ez eta beraz herrietan kantatuak; ez zen oraino apez ta fraide multzo bat liturgiaren euskararitzen hasia, meza saildua ere ez zen oraino euskaraz emana eta Erromak onartua.

Hoik guziak ikustean eta aditzean, nola zen loriatuko!

* * *

– Berrogoi zortzian, hiru urte hil-aintzin, hitzaldi bero bat egin baitzuen Miarritzeko euskal-biltzar handian, entzuna izan dut: “*Ai! Haren burua, bihotza hortzetan mintzatu denean...*”.

Haren oihuaren indarra, haren suaren ederra, erdal-jendez eta udatiarrez ondatua zen Miarritze hortan, euskal-sume herabetuerei bota diotenean: “*Gure beldur dire, gure beldur!*”.

– Ezin berriz piztuz ginabiltzan gerla-ondoko urte hoitan, hor zagon Milafrangar Apezpikua: euskal-izaitearen lekuko, geroaren mol-datzaileen aintzindari, Jainko-zaleen ta euskaltzaileen buru.

Apezpiku handi izana eta orai kurutze-ekarle handiago, bazabilan, betiko sineste berean, Iguzki sailduari so: “*Ogi hau jaten duena biziko da betiere*”.

* * *

– Hau erran izan daut: “*Bere mendietarik ikusten ditu Euskaldunak Errege ta Errepublikak sortzen, Errege ta Errepublikak hiltzen; eta Euskalduna badago euskaldun. Horrela dagola beti xut, bere gizontasunean eta bere sinestean*”.

– Oraiko nahasmendu eta herritarren arteko etsaigoak ikusiz, erranen zuen aintzinat:

*Zeruko Ogiak haz ditzala euskal-bihotzak, bat izan ahal ditezen.
Bat izanez geroz, Kristo beren artean eta beren lokarri izanen
dute; eta Kristo gurekin bada, gurekin ari bada,
guzien gatik ere, bizirik egonen gare
gero-ta euskaldunago, gero-ta kristauago,
bai gaurko mundu berrian, bai geroko bizi betierekoan.*